

Krzysztof Bardski

"Narracja i egzystencja - genesis w hermeneutyce opowieści", Zdzisław Pawłowski, Toruń 2013 : [recenzja]

Collectanea Theologica 83/4, 225-227

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zdzisław PAWŁOWSKI, *Narracja i egzystencja. Genesis w hermeneutyce opowieści*, Scripta Theologica Thoruniensia 29, Toruń 2013, ss. 271.

Od początku swojej działalności naukowej ks. dr hab. Zdzisław P a w ł o w s k i prowadzi badania nad wypracowaniem nowej hermeneutyki biblijnej, bardziej odpowiadającej dwojakiej naturze Pisma Świętego jako tekstu o specyficznych walorach historycznych, literackich i kulturowych oraz jako zawsze aktualnego słowa Bożego, przemawiającego bezpośrednio do wspólnoty wierzących. W tej dwoistej naturze autor widzi poważny problem hermeneutyczny, nie dający się rozwiązać jedynie uzupełnieniem egzegezy diachronicznej (metoda historyczno-krytyczna) synchronicznymi sposobami interpretacji (nowsze, literackie metody i podejścia). Bez pomocy współczesnych hermeneutyk filozoficznych (przede wszystkim Heideggera, Gadamera, Ricoeura), uwzględniających perspektywę czytelnika jako istotnego składnika i celu procedur interpretacyjnych, nie można – jego zdaniem – wyprowadzić współczesnej egzegezy biblijnej z koncentracji na sobie i ukierunkować na lekturę bardziej otwartą na dzisiejszego odbiorcę.

Książkę rozpoczyna spis treści i wprowadzenie. Autor nie zamieścił wykazu skrótów, gdyż posługuje się jedynie skrótami powszechnie przyjętymi, nie wymagającymi szczególnego wyjaśnienia.

Praca składa się z dwunastu rozdziałów, spośród których, pierwsze dwa obejmują zagadnienia hermeneutyczne, mające na celu – jak stwierdza autor – „odsłonięcie i w pewnym sensie demystyfikację założeń filozoficznych metody historyczno-krytycznej i jej wpływu na pozycję egzegety w jego usytuowaniu społecznym między uniwersytetem a wspólnotą Kościoła” (s. 12). Kolejne dwa rozdziały wprowadzają w lekturę narracyjną zachowującą walor krytyczny i zarazem otwierającą perspektywę duchowego zaangażowania ze strony czytelnika. Pozostałe rozdziały są poświęcone poszczególnym historiom zawartym w Księdze Rodzaju, ze szczególnym uwzględnieniem opowiadania o stworzeniu i grzechu pierwszych rodziców (Rdz 1–3), wezwania i wiary Abrahama (Rdz 11–12), próby związanej z ofiarowaniem Izaaka (Rdz 22), historii relacji Jakuba do swego brata Ezawa (Rdz 32–33) oraz historii Józefa i jego braci (Rdz 37–50).

Na końcu pracy umieszczono podsumowujące ją *Zakończenie*, jak również bibliografię oraz streszczenie w języku angielskim. Na tylnej okładce zamieszczono fragment recenzji wydawniczej o. dr. hab. Adama Sikory, prof. UAM, w której m.in. czytamy: „Opracowanie pod względem zastosowanych metod badawczych, wyrażanych wniosków, podejścia do samego tekstu oryginalnego Ge-

nesis i innych tekstów biblijnych ukazało znakomity warsztat filologiczny Autora, odznaczającego się rzetelnością naukową i pasją. Cała książka jest napisana piękną polszczyzną. Czyta się ją z dużym zainteresowaniem, jako dzieło napisane przez świetnego znawcę omawianej problematyki”.

Należy zaznaczyć, że nowatorski i odkrywczy charakter publikacji związany jest z faktem, że ks. Pawłowski, jako pionier teologii narracyjnej na gruncie polskim, przedstawia nam dzieło mogące stanowić wzorzec dla studentów i młodszych pracowników nauki, jak stosować w bibliistyce to podejście interpretacyjne.

Myślą przewodnią monografii może być postulat sformułowany w *Zakończeniu*, mianowicie „odnowienie języka teologicznego przez zastąpienie trybu dyskursywnego rozumieniem narracyjnym” (s. 259). Postulat ten realizowany jest dwustopniowo. W pierwszych rozdziałach książki ukazano filozoficzno-literackie zaplecze metody, sytuując ją w kontekście współczesnych polemik z zakresu hermeneutyki. W tym względzie szczególnie ważne wydaje się nowe ujęcie roli odbiorcy-czytelnika tekstu biblijnego w noematycznym procesie kształtowania sensu. Książd Pawłowski podkreśla podstawową rolę zasady *applicatio* jako kryterium, które wpisane jest w wewnętrzne aspekty tekstu biblijnego. W praktyce oznacza to, że czytelnik, śledząc fabułę opowiadań biblijnych, wydobywa te aspekty narracyjnych i retorycznych strategii, które umożliwiają transformację jego tożsamości. Ten wymiar praktycznego oddziaływania tekstu stanowi istotne wzbogacenie podejścia narracyjnego, które często – w przypadku badań literackich nad Biblią – ograniczało swoje wnioski do płaszczyzny estetycznej. Propozycje ks. Pawłowskiego wychodzą tym samym naprzeciw postulatowi odnowienia hermeneutyki biblijnej w duchu bardziej teologicznej i duchowej wykładni (s. 12).

Kolejnym ważnym wkładem ks. Pawłowskiego jest oryginalne sformułowanie pojęcia sensu duchowego Biblii. Jest to określenie, któremu w przeszłości przypisywano różne zakresy semantyczne, obecnie zaś często przyjmowane jest bezrefleksyjnie jako wyraz przedkrytycznego lub pietystycznego podejścia do Biblii. Według autora, opierając się na przemyśleniach Paula Ricoeura, „hermeneutyka biblijna w swoim nowym wcieleniu musi raczej zachować rygor naukowej analizy tekstów, usiłując nie tyle nadbudować na dosłownym znaczeniu duchowy sens, ile dążyć w dosłownym znaczeniu, aby odsłonić to, co pozostaje w nim ukryte” (s. 27). Zacytowane słowa przywołują na myśl klasyczną doktrynę *theoria*, stanowiącą podstawę do duchowej interpretacji Biblii w tradycji antiocheńskiej, przeciwstawiając się aleksandryjskiej *allegoria*, która postulowała raczej odsłanianie sensu odrębnego od kontekstu historycznego, aczkolwiek nabudowanego na sensie dosłownym. Osobiście w swoich badaniach poszukuje dróg kontynuujących myśl aleksandryjską, dopatrując się szans noematycz-

nej nadbudowy w procesach symbolizacji, jednak kierunek wyznaczany przez ks. Pawłowskiego wydaje mi się równie inspirujący i stwarzający wspaniałe perspektywy dla współczesnej biblistyki.

Poza noematycznymi postulatami formułowanymi przez ks. Pawłowskiego, niemniej istotny jest egzystencjalny wymiar jego hermeneutyki. Interpretator, sytuując siebie w postawie wiary, ma poszukiwać w tekstach biblijnych nie tylko treści historycznych i teologicznych, ale nade wszystko spotyka się z ich mocą oddziaływania, a więc uznaje rolę Pisma Świętego w formowaniu jego tożsamości. Ten postulat uległości wobec tekstu wyraża się tym, że egzegeta winien przyjąć postawę wiary jako regułę hermeneutyczną, dzięki czemu przestaje dominować nad tekstem biblijnym. Raczej chce być pouczony przez tekst, który czyta, poddając się temu, co on znaczy (s. 31). W słowach tych pobrzmiewa echo praktyki interpretacyjnej Ojców Kościoła i pisarzy średniowiecznych, którzy w ten właśnie sposób podchodzili do Pisma Świętego, nie traktując go jedynie jak martwy przedmiot analizy.

Wpisując się w kontekst tzw. kanonicznego podejścia do tekstu, ks. Pawłowski postrzega jedność Biblii w kategoriach jedności wątku narracyjnego. W tej perspektywie tradycyjna typologia chrystologiczna jawi się nie tyle jako nadbudowa sensu symbolicznego na historycznym wymiarze postaci starotestamentalnych, ile raczej jako proleptyczna zapowiedź późniejszych wydarzeń wpisanych w jedność wątku narracyjnego.

Poza twórczym wkładem ks. Pawłowskiego w teorię hermeneutyki biblijnej, należy również wspomnieć o wymiarze bardziej szczegółowym, dotyczącym interpretacji Księgi Rodzaju. Na szczególną uwagę zasługuje tu postać Józefa, szczegółowo omówiona w ostatnich rozdziałach książki oraz w rozdziale poświęconym interpretacji przedstawionej przez Tomasza Manna (s. 75-96). Józef stanowi paradygmat zaangażowanego czytelnika, któremu najpierw przedłożono do odczytania sny, a później on sam zaczął uczyć się czytać w nich siebie, swoją historię i losy innych (s. 12).

ks. Krzysztof Bardski, Warszawa

Michael F. BIRD, Joel WILLITTS (red.), *Paul and the Gospels: Christologies, Conflicts and Convergences*, Library of New Testament Studies 411, T&T Clark, London–New York 2011, ss. XII + 276.

Od kilkunastu lat w biblistyce da się zauważyć nową falę publikacji poświęconych zagadnieniu relacji między Ewangelią a listami Pawłowymi.